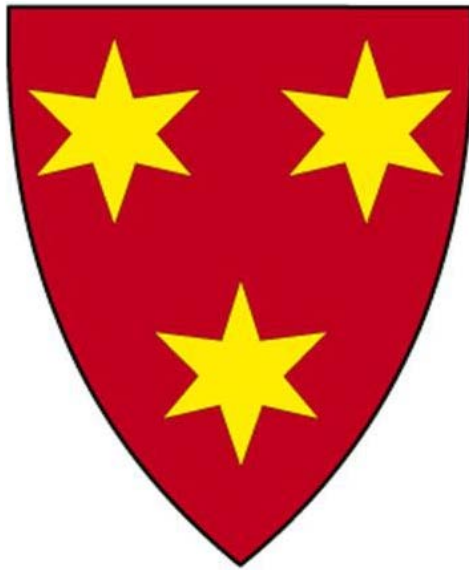

Tiltaksstrategi for spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL)

2020-2024

Sørreisa kommune

Innhold

Bakgrunn	3
Organisering og prosess	3
Hovedutfordringer for landbruket i Sørreisa	3
Verdifulle kulturlandskap og naturmangfold:	3
Fremmede arter:	4
Forurensning:	5
Kulturminner:	5
Friluftsliv:	6
Strategi for å oppnå målene	7
Retningslinjer for prioritering mellom søknader	7
Tiltak som omfattes av SMIL-ordningen og tilskuddssatser	7
Saksbehandling	Feil! Bokmerke er ikke definert.
Andre tilskudd	8

Bakgrunn

I 2004 ble ansvaret for forvaltning av de spesielle miljøvirkemidlene overført fra Fylkesmennene til kommunene. Samme år ble også nasjonalt miljøprogram innført, her fastsettes nasjonale mål for miljø- og klimaarbeidet i landbruket. Programmet beskriver også aktuelle virkemidler for å oppnå disse målsetningene. Nasjonalt miljøprogram rulleres hvert fjerde år og angir rammene for regionalt miljøprogram (RMP), som ble innført i 2005. Hovedmålet for regionalt miljøprogram for Troms og Finnmark i perioden 2019-2022 er å *styrke miljøarbeidet i jordbruket og synliggjøre jordbrukets miljøinnsats i Troms og Finnmark*. Videre angir RMP for Troms og Finnmark retningslinjer og kriterier for kommunens strategi for forvaltning av midlene til spesielle miljøtiltak i landbruket (SMIL).

SMIL kan gis til tiltak som går utover det som kan forventes av vanlig jordbruksdrift. Kommunen får årlig tildelt SMIL-midler fra Fylkesmannen. Disposisjonsrammen som kommunen får fastsettes på bakgrunn av andelen søknader som kommunen mottar fra gårdbrukerne. Det er kommunens oppgave å fatte vedtak om tildeling av SMIL-midler i henhold til forskriftene og retningslinjer som kommunen selv utarbeider.

SMIL- midlene forvaltes i henhold til forskrift om spesielle miljøtiltak i jordbruket, som har følgende formål:

Formålet med tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket er å fremme natur- og kulturminneverdiene i jordbrukets kulturlandskap og redusere forurensningen fra jordbruket, utover det som kan forventes gjennom vanlig jordbruksdrift. Prosjektene og tiltakene skal prioriteres ut fra lokale målsettinger og strategier.

Organisering og prosess

Fagleder for landbruk og miljø har hatt hovedansvar for å utforme strategien. Dokumentet ble også sendt på høring hos Sørreisa Sankelag, Middagsfjell Beitelag, og Fylkesmannen i Troms og Finnmark. Sørreisa Sankelag bidro med innspill til strategien. Etter høringsrunden ble strategien vedtatt av utvalg for plan- og miljø 16.04.20.

Hovedutfordringer for landbruket i Sørreisa

Verdifulle kulturlandskap og naturmangfold:

Gjengroing som følge av manglende beiting og skjøtsel av kulturlandskap er en av hovedutfordringene til Sørreisa Kommune. Gårdsbrukene i Sørreisa er små og nedlegging grunnet økonomiske årsaker er utbredt. Til tross for at de små brukene forsvinner, ser vi likevel en positiv tendens der enkelte gårder velger å satse, og tar i bruk leiejord for å utvide driften. I løpet av de siste årene har også kommunen godkjent flere planer om nydyrking. Jordbruket blir imidlertid mer intensivt, og små, dårlig arronderede, eller bratte teiger blir ikke

driftet fordi det ikke lenger er lønnsomt. Når slike arealer gror igjen og tradisjonell landbruksdrift opphører, mister mange plante- og insektarter sine leveområder. Ca. 25 % av Norges truede og sårbare arter er knyttet til jordbrukets kulturlandskap. SMIL-ordningen er derfor et viktig virkemiddel for å ivareta arter knyttet til jordbrukets kulturlandskap og det åpne landskapsbildet.

I Sørreisa har vi bare en registrert lokalitet med slåttemark. Dette er en liten lokalitet med C-verdi som ligger i Nordlia. I 2013 ble det utført utført en vegetasjonskartlegging av beiteområdene til Sørreisa sankelag. I forbindelse med denne kartleggingen ble det registrert en del beitevoller, spesielt i områdene Nordlia, Gottesjord, og Grunnreis. Dette kan potensielt være gamle slåttemark som nå benyttes til beiting. Noen av disse arealene kan kanskje restaureres tilbake til slåttemark, men dette avhenger av dagens tilstand. Her trengs det mer kunnskap, og derfor bør det utføres befaringer i samråd med grunneiere og Fylkesmannen for å vurdere arealenes nåværende tilstand og historikk.

Beitevull i Grunnreis som er lite beitet. Arts sammensetninga er i ferd med endres fra kulturplanter til naturlige arter. Foto Linda Aune-Lundberg. Kilde: Skog og landskap rapport 08/2013. Vegetasjon og beite i beiteområdet til Sørreisa sankelag.

Fremmede arter:

I tillegg til tap av habitat utgjør også fremmede arter en trussel mot naturmangfoldet. I kommunen finnes det en del spredte forekomster av kjempespringfrø, tromsøpalme, og lupin. Dette er eksempler på fremmede arter som har svært stor spredningsevne, og som utkonkurrerer stedegne arter. Bekjempelse av disse planteartene er derfor hensiktsmessig for å ivareta artsmangfoldet. Foreløpig vet vi lite om omfanget av fremmede arter i jordbrukets kulturlandskap, men det er registrert en del lokaliteter langs veikanter i Artsobs. og det er derfor sannsynlig at fremmede arter også kan ha etablert seg på landbrukseiendommer. Aktuelle tiltak kan være luking/rydding, eller sprøyting av fremmede arter.

Lokalitet med kjempespringfrø på Furøya. Foto: Julia Cuypers.

Forurensning:

Som et ledd i det nasjonale vannregionarbeidet skal Sørreisa sørge for å oppnå forvaltningsmålet om god økologisk tilstand i samtlige vannforekomster i kommunen. Reisvatnet ligger i sentrum av kommunen, og er sårbart for avrenning på grunn av lite sirkulasjon. Sedimentprøver antyder at det har foregått en gradvis forverring av den økologiske tilstanden til Reisvatnet fra 1800-tallet og frem til i dag. Per dags dato er den økologiske tilstanden klassifisert som moderat. Reisvatnet er omringet av landbruksarealer, og ifølge COWIs rapport fra undersøkelser utført i 2019 er det sannsynlig at økende gjødsling og bosetting de siste 130 årene har bidratt til denne utviklingen. Det er registrert forhøyede nivåer av fosfor i vannet, og dette kan skyldes avrenning fra landbruket og/eller spredt avløp. Et annet område hvor det også er aktuelt å sette i gang tiltak mot avrenning er området der elva Bjelma løper ut i Finnfjordvatnet. Drenering har både økonomiske og miljømessige fordeler, da det kan bidra til å hindre avrenning og øke næringsopptaket i plantene. Andre aktuelle SMIL- tiltak kan være etablering av kantsoner/kantvegetasjon utover 2 meter og hydrotekniske anlegg som fangdammer og renseparker. Selv om forurensningstiltakene i hovedsak er rettet mot vannmiljø, kan det også gis tilskudd til fjerning av gamle gjerder og piggråd i utmark. Dette forutsetter imidlertid at gjerdene ikke er satt opp av grunneier selv.

Kulturminner:

Kulturminner er spor etter menneskers liv og virke i vårt fysiske miljø. Det kan for eksempel være gravhauger, rydningsrøyser, steingjerder, eller gamle ferdselsveier. Historisk sett har landbruket stått svært sterkt i Sørreisa, og landskapet bærer fortsatt preg av dette. En rekke kulturminner vitner om omfattende bosetting og aktivitet i området. Jakt og fiske har

fungert som viktige tilleggsnæringer, og samisk befolkning har drevet reindrift i fjellområdene som omgir Sørreisa. I dag drives det fortsatt aktiv reindrift i området rundt Hjertind, og vi har ildsjeler som bidrar til å ivareta samiske kulturminner og å formidle kultur. SMIL-midler kan gis til engangstiltak som tilrettelegging for beiting eller slått, eller rydding av skog rundt kulturminner. For å motta tilskudd må kulturminnene være registrert i kulturminnedatabasen Askeladden, som er tilgjengelig på nett. Søknader vedrørende samiske kulturminner skal sendes på høring til sametinget.

Begrepet kulturminner omfatter også verneverdige bygninger på gårdstun, og i inn- og utmark. Eksempler på verneverdige bygninger kan være våningshus, driftsbygninger, naust, ulike sjåer, sommerfjøs, mm. Istandsetting av verneverdige bygninger er derfor et aktuelt SMIL-tiltak. Gjenbruk av kulturminner til boliger eller næring f.eks. til spisesteder eller hotell har blitt stadig mer utbredt.

Friluftsliv:

Et sentralt mål i kommuneplanens samfunnsdel er å tilrettelegge slik at friluftsliv, idrett, og fysisk aktivitet blir tilgjengelig for alle. Friluftsområdene i Sørreisa kommune er kartlagt og klassifisert etter verdi. Kommunen er også medlem av Midt-Troms friluftsråd.

Utfartspunktene til mange av de populære turmålene i kommunen ligger i, eller i tilknytning til jordbrukets kulturlandskap. Tilrettelegging for allmenhetens bruk av kulturlandskapet til friluftslivsformål gir sentrumsnære innfallsporner til utmark og til strandsonen. Slik tilrettelegging fremmer naturopplevelser og kan bidra til bevisstgjøring rundt verdien av kulturlandskap. Aktuelle tiltak kan være merking, skilting, rydding eller etablering av stier, oppsetting av klopper, broer, gjerdeklyv etc.

Prioriterte miljøtiltak for jordbruket i perioden

I kommende periode vil Sørreisa kommune prioritere følgende tiltak:

- Tiltak som hindrer eller reduserer forurensning til vannforekomster som er påvirket av landbruk. Dette gjelder særlig tiltak i områdene rundt Reisvatnet og der Bjelma renner ut i Finnfjordvatnet.
- Tiltak som ivaretar viktige områder for biologisk mangfold. Fordi det er et behov for å kartlegge gammel kulturmark og mulighetene for restaurering kan tilskudd til forprosjekter /planleggings- og tilretteleggingsprosjekter være aktuelt. Områdene hvor det er registrert beitevoller er spesielt interessante her.
- Tiltak som tar vare på kulturminner og verneverdige bygninger.
- Tiltak som sikrer at viktige områder for friluftsliv i jordbrukets kulturlandskap er tilgjengelige. Tilrettelegging i form informasjon, rydding av stier, skilting, merking, broer, klopper, mm.

Strategi for å oppnå målene

Erfaringsmessig kommer det in få søknader om SMIL- tilskudd hvert år. Formidling av informasjon om SMIL- ordningen, miljøutfordringer, og aktuelle tiltak er derfor avgjørende for å nå målene i strategien. Informasjonen skal i hovedsak formidles på nett, men landbrukscafe/informasjonsmøter, eller markdager kan også være effektivt. Dialog og samarbeid med sankelagene er også en viktig faktor. I tillegg er forvaltning av aktuelle lover, forskrifter, og planer nevnt under er et sentralt virkemiddel.

- EUs vanndirektiv
- Naturmangfoldloven
- Regionalt miljøprogram for landbruket i Troms og Finnmark
- Gjeldende landbruksavtale
- Gjeldende kommuneplan

I tillegg foreligger det flere databaser, rapporter, og registre som kan benyttes for å innhente informasjon om naturverdier og kulturminner.

- Naturbase
- SEFRAK
- Askeladden
- Kartlegging av beiteområder i Sørreisa kommune
- Kartlegging av biomangfold i Sørreisa Kommune

Retningslinjer for prioritering mellom søknader

- Søknader om tiltak hindrer eller reduserer forurensning til vannmiljø vil prioriteres
- Søknader med størst forespeilet miljøeffekt vil prioriteres
- Fellestiltak vil bli prioritert fremfor enkelttiltak
- Ved likeverdige tiltak vil bønder som driver aktivt bli prioritert fremfor passive eiere

Tiltak som omfattes av SMIL-ordningen og tilskuddssatser

- Tilskudd til planleggings- og tilretteleggingstiltak. Det kan innvilges tilskudd til prosjekter som leder frem til planer for konkrete tiltak. Tilskudd innvilges på grunnlag av godkjente kostnadsoverslag ved planlegging, organisering og prosjektarbeid. Det ytes engangstilskudd med inntil 100 % av godkjent kostnadsoverslag.
- Tilskudd til kulturlandskapstiltak. Det kan innvilges tilskudd til tiltak som ivaretar natur- og kulturminneverdiene i kulturlandskapet. Tilskudd innvilges på grunnlag av godkjente kostnadsoverslag for gjennomføring av tiltaket. Det ytes engangstilskudd

med inntil 70% av godkjent kostnadsoverslag. For særskilte tiltak for å ivareta biologisk mangfold, kan det ytes tilskudd med inntil 100% av godkjent kostnadsoverslag.

- Tilskudd til forurensningstiltak. Det kan innvilges tilskudd til tiltak som bidrar til å hindre eller redusere forurensning eller risikoen for forurensning fra jordbruket. Tilskudd innvilges på grunnlag av godkjente kostnadsoverslag for gjennomføring av tiltaket. Det ytes engangstilskudd med inntil 70% av godkjent kostnadsoverslag.

Andre tilskudd

- RMP er et årlig tilskudd som kan brukes til «oppfølging» av SMIL-tiltak. Dette kan for eksempel være årlig skjøtsel og vedlikehold av kulturminner, vannmiljøtiltak, drift av bratt areal, eller bygdenært kulturlandskap.
- Se fylkesmannen i Troms og Finnmarks brosjyre for istandsetting og bruk av verneverdige og freda bygninger og anlegg for flere aktuelle tilskuddsordninger.

<https://www.fylkesmannen.no/contentassets/fcf149ca14244caba06adbdece95431d/brosjyre.pdf>